

I dagens frågor

Red: Sten Söderberg

Forskarens otrygghet

Forskningspersonalen vid universiteten och högskolorna har mycket otrygga anställningsförhållanden. För laboratorieassistenter, administrativ personal mfl är situationen bättre. Genom att deras utbildning inte är lika specialiserad som forskningsassistenters, forskarassistenters, docenters od kan man lättare placera om dem, skriver *Statstjänstemannen* (6/79).

För de andra nämnda grupperna är det många gånger bekymmersamt. Dem kan man inte placera om när pengarna till ett visst forskningsprojekt tagit slut.

Orsaken till allt detta är bland annat att de flesta anställda avlönas via anslag och om pengarna från ett sådant tar slut – ja, då är framtiden oviss.

En annan anledning till osäkerhet är alla tidsbegränsade förordnanden. Vissa grupper – tex docenter, forsknings- och forskarassistenter – kan ha förordnanden på tre år i taget och i de flesta fall ska sådana få förnyas bara en gång.

För annan personal gäller enligt bestämmelserna att om deras arbetsuppgifter är av allmän karaktär och det inte gäller en tillfällig arbetstopp ska deras anställning gälla tills vidare.

Kärnpunkten i hela den här frågan är att lagen om anställningsskydd i en hel del fall urholkas. Lagen gäller inte där, som det heter, annan lag eller författning tar vid. I de här fallen tar lagen om offentlig anställning och en mängd författningar över.

En följd av detta är att de berörda myndigheterna – för att gardera sig om de är osäkra på ifall anslag till forskningsprojekt ska förnyas eller ej – i onödan varslar grupper av anställda om att deras förordnanden går ut. Vid Lunds universitet hade man under 1978 466 varsel – året dessförinnan ungefär dubbelt så många.

De handikappades bostadsfråga löstes ej med jippo

Genom De Handikappades Riksförbunds opinionsbildande verksamhet kommer en stor del av bebyggelsen att tillgodose kravet på tillgänglighet för alla. Men samtidigt upplever vi starkt att omformningen av äldre bebyggelse, närmiljön och fritidsmiljön sker i mycket begränsad omfattning, skriver *Svensk handikapptidskrift* (2/79) i en ledande artikel. Det medför att ett stort antal människor uteslås från deltagande i arbete, samt kultur- och fritidsaktiviteter. Det är de som har de svåraste handikappen som i första hand drabbas. Brister i samhällsplaneringen medför att rätten till bostad, arbete och kultur inte kan garanteras dem.

Inför årets riksdag har DHR genom sin förbundsordförande Börje Nilsson i motioner presenterat några av kraven på ett tillgängligare samhälle.

Bostadsfrågan för dem som på grund av stora rörelsehinder måste ha tillgång till praktisk hjälp dygnet runt har inte kunnat lösas ens under de år då vi hade överskott på bostäder och de allmännyttiga bostadsföretagen oroades för tomma lägenheter och hyresförluster.

Alla är överens om att självständigt boende är ur såväl mänsklig som ekonomisk synpunkt den enda riktiga lösningen. Ingen ska behöva vistas inom långvården bara för att det inte finns tillgång till ändamålsenliga bostäder.

Lånetaket för hus med mera än en våning och där hiss installeras bör höjas, kräver Börje Nilsson i en annan motion. De nya bestämmelserna i byggnadsstadgans paragraf 42a om hiss i alla hus med mera än två våningar kan medföra att vi får tvåvå-

ningshus utan hiss och hus med över fyra våningar.

Svenska folket köpte en gång röda fjädrar för att stödja handikappades rätt till bostad och arbete. Efter insamlingsjippet fick vi på tolv platser ett hundratal lägenheter med boendeservice. Säkerligen tror allmänheten att frågan därmed är löst. Kommunförbundet utfärdade 1971 en rekommendation om att kommunerna skulle bygga ut boendeservicen för rörelsehindrade. Under en sjuårsperiod skulle man bygga bort den oregristrerade bostadskön.

Rekommendationen har inte fått någon större effekt. Nu finns det 600 lägenheter med boendeservice för rörelsehindrade. Men behovet av sådana räknas till 6 000. Och då har man bara räknat med det akuta behovet.

Lika rätt för handikappade

”Vi kräver jämlikhet”, är mottot för en landsomfattande kampanj som den samlade handikapprörelsen startade i mitten av april.

Bakom kampanjen står Handikappförbundens Centralkommitté, som är ett samarbetsorgan för 22 handikapporganisationer.

Under kampanjen anordnades film och teater, utställningar, debatter, demonstrationer, rullstolsbasket m.m. Allt på temat Handikapp-Jämlikhet.

Ett särskilt Handikappforum hölls i Stockholm den 21 april med 300 deltagare från hela landet. Forskning som rör de handikappades villkor presenterades och seminarier anordnades kring ämnen som De handikappades utslagning ur arbetslivet, Hur de allmänna färdmedlen skall kunna bli allmänna, Hur informationen skall vara utformad för att även handikappade skall få del av den och kunna delta i samhällsdebatten.

Som exempel på ojämlikhet framhåller centralkommittén att de synskadade i Stockholm har en taltidning *Örjansbladet*, som kommer ut en gång i veckan och vars innehåll motsvarar texten på en och en halv sida i en stor morgontidning.

Undersysselsättningen bland de handikappade är det största problemet och har skärpts under nuvarande arbetslöshetstider. Av de handikappade som söker sig till Arbetsvården får bara 6–7 % arbete på den öppna arbetsmarknaden.

”Vi begär inga privilegier. Vi begär bara att handikappade ska ges lika rätt till delaktighet i all gemenskap i samhället” heter det i ett uttalande från centralkommittén inför kampanjen.

Sverige och handikappåret 1981

Regeringen har utsett ordföranden i statens handikappråd, riksdagsman Nils Carlshamre, att representera Sverige i FN:s rådgivande kommitté för internationella handikappåret 1981. Kommittén skall leda det internationella förberedelsearbetet och sammanträder den 19–23 mars i New York. Vid mötet skall ett förslag till internationellt handlingsprogram för året behandlas, och programmet skall sedan föreläggas generalförsamlingen för beslut hösten 1979.

Sverige kommer i kommittén att verka för att handikappåret ges en inriktning som ökar medvetandet om att handikappade inte är en homogen grupp, utan att olika handikappgrupper – blinda, döva/hörselskadade, rörelsehindrade, utvecklingsstörda och psykiskt sjuka samt medicinskt handikappade har vitt skilda problem som kräver helt olika insatser av samhället. Vidare kommer Sverige att framhålla att handikapp inte är en individuell egenskap utan en relation mellan individens förmåga och omgivningens krav, och att det i hög grad är samhällets utformning som avgör vilka följder en skada får för en människas dagliga liv. Sverige kommer att betona att handikappfrågorna därmed blir en fråga för hela samhället och att de inte bör ses isolerat utan komma in som en naturlig del i nationella reformprogram och i reguljärt internationellt arbete.

Sverige kommer att föreslå ”delaktighet och jämställdhet” som övergripande tema för handikappåret. Sverige kommer att arbeta för att insatser i samband med handikappåret inriktas på att öka handikappades egna möjligheter att påverka besluten som rör dem och att handikapporganisationer ges stöd.

Sverige kommer också att verka

för att handikappåret inriktas på att förbättra villkoren för människor med handikapp i u-länder, med ökat utrymme för handikappfrågorna inom biståndsarbetet.

Strålrisk i hus snabbutreds

Vad man skall kunna göra mot strålriskerna i byggnader skall undersökas av förre landshövdingen Gunnar von Sydow. Han har tillkallats av jordbruksministern och uppgiften blir framför allt att ta reda på hur man skall kunna identifiera de hus som har största strålriskerna och behandla dem med förtur.

Eftersom frågan om strålrisker fn faller inom flera myndigheters ansvarsområden bör dessutom gränsdragningen mellan dessa områden klarläggas. Det måste prövas hur man skall kunna använda de resurser som finns på ett så effektivt sätt som möjligt för att minska strålriskerna.

Jordbruksministern betonar att det är viktigt att arbetet så snart som möjligt resulterar i praktiska åtgärder. Bedömningarna måste därför göras på det material som finns tillgängligt.

Vi måste dock få ett bättre underlag framöver och utredaren skall undersöka vad som behövs för att få ett samlat forskningsprogram kring riskerna med strålning i byggnader.

Det här uppdraget berör arbete som fn pågår inom en rad olika statliga myndigheter och forskningsinstitutioner. Samråd bör ske med dessa organ.

Ett program för fältundersökningar och tekniska utprovningar behöver utarbetas i fråga om radioaktiva byggnadsmaterial. Det skall utredaren göra med förtur och i samarbete med berörda organ. Detta program bör redovisas för regeringen senast den 1 maj 1979.

Vad gäller det övriga utredningsarbetet bör slutrapporten kunna lämnas före 1981 års slut.

Hälsokostrådet mot Socialstyrelsen

Hälsokostbranschen kommer att överklaga socialstyrelsens beslut om förbud mot örtteer i vilka ingår

ämnena senna eller frangula. Beslutet är inkonsekvent, eftersom de aktuella ingredienserna helt fritt kan köpas på vilket apotek som helst, till och med i ren form. Socialstyrelsen motverkar också naturmedelslagstiftningens syfte, som var att åstadkomma en liberalisering för hälso-kostbranschen genom sitt agerande.

Kvinnor och invandrare på obekväma jobb

Kvinnor och invandrare är de grupper på den svenska arbetsmarknaden som oftast arbetar på obekväma arbetstider, uppger *LO-tidningen* (13/79).

86 procent av alla ständigt nattarbetande och 66 procent av alla ständigt kvällsarbetande är kvinnor. 79 procent av de ständigt nattarbetande finns i den offentliga sektorn.

Däremot arbetar bara 1,5 procent av männen på kvälls- och nattid. Männen dominerar i stället bland skiftarbetarna. 80 procent av alla skiftarbetare är män.

Bara 3 procent av kvinnorna arbetar skift.

Däremot arbetar invandrarkvinnorna skift i mycket högre grad än svenska kvinnor. 20 procent av de finska invandrarkvinnorna och 13 procent av samtliga invandrarkvinnor är skiftarbetande.

Dessa alarmerande uppgifter är hämtade från en sammanställning av fakta kring arbete på obekväma arbetstid som LOs pressenhet har gjort. Uppgifterna har till viss del tagits ur en nyskriven bok, ”Att arbeta på obekväma arbetstider”. Författarna till boken är arbetsmiljöexperter på LO Carina Nilsson och arbetspsykologen vid Stockholms Universitet Monica Magnusson.

Viktiga delar av uppgifterna har också hämtats från Statistiska Centralbyråns undersökning om levnadsförhållanden (ULF) från 1976 och en specialbearbetning av denna som LO har gjort för att belysa LO-medlemmarnas arbetstider. LO-SAFs gemensamma lönestatistik, Statistiska Centralbyråns lönestatistik och SCBs arbetskraftsundersökningar (AKU) har också bidragit med fakta.

Den här sammanställningen visar att det finns ett klart samband mellan arbetstiderna och statusen hos olika grupper på arbetsmarknaden. Ju obekvämare arbetstiderna är,

desto fler av lågstatusgrupperna kvinnor och invandrare är det som har dessa arbetstider.

Okända orsaker till minskat spritbruk

Ett förslag om utvärdering av det snart två år gamla mellanölsförbudet avslogs tillsammans med en rad andra motioner kring dryckesfrågor mm i en alkoholpolitisk debattomgång i riksdagen. Bl a ville m och fp minska skatten något på dyrare viner, men det sade riksdagsmajoriteten nej till.

Skatteutskottet konstaterade inledningsvis i sin genomgång av motionerna att endast kravet att av alkoholpolitiska skäl ta bort skatten på lättöl var nytt – resten var mer eller mindre årligen återkommande gods.

När det gällde lättölet menade dock utskottet att en skattebefrielse skulle få marginell verkan och knappast påverka ungdomen; denna föredrog ju tex dyrare förpackningar som burkar framför returglas.

Mest debatt orsakade kravet på en utvärdering av mellanölsförbudet, som i kammaren försvarades av Bo Lundgren, m.

– Vi har inte tagit upp förbudets vara eller icke vara i reservationen. Men det är underligt att utskottsmajoriteten säger nej till en bättre utvärdering, sade han.

Lundgren höll med om att den samlade alkoholkonsumtionen gått ner de senaste åren. Men det kunde bero på en allmänt sämre ekonomi, på höjda spritskatter – som nog främst slog igenom i måttlighetsförbrukarnas konsumtion – eller på ökad hembränning. Man visste föga om orsaker och förbrukningsbild.

Filip Fridolfsson, m, nykterist, ville liksom Lundgren ha en undersökning. Nykterhetsdebatten led av svår slagsida åt mellanölshållet, ansåg han:

– Den som ifrågasätter mellanölsförbudet kallas alkoholliberal. Men så enkelt är det inte; enligt undersökningar har barn och ungdom gått över till starkare drycker, sade han.

Färre inbrott i Stockholm

Under de senaste 20 åren har brottsligheten visat en långsiktig tillväxt, men under 1978 tycks en avmattning ha inträffat. Brottskurvorna ligger stilla eller har gått något tillbaka, men nivån är fortfarande hög. Det har förekommit tidigare att den kända brottsligheten har gått ned tillfälligt och sedan ökat igen. Den långsiktiga trenden sedan 1950-talets början är en ökning av brottsligheten. Detta framgår av *BRÅ-rapporten* "Brottsutvecklingen. Lägesrapport 1978".

Rapportens författare Gösta Carlsson och Rolf Dahlström ger en översikt över de polisanmälda brotten inom grupperna våldsbrott, rån, inbrott, biltillgrepp, annan stöld och skadegörelse perioden 1950–1978. Brottskategorier som inbrott, stöld och biltillgrepp ökade 1977 men har gått tillbaka 1978. Våldsbrott och skadegörelse har stagnerat något. Rånen fortsätter att öka men i långsammare takt.

Särskilt markant tillbakagång visar stöldbrotten. När det gäller inbrotten är det en minskning i Stor-Stockholm som ger utslag trots att en ökning kan märkas för Göteborg och Malmö. Bilden är likartad om man bara betraktar bostadsinbrott eller inbrott i källare och liknande. Å andra sidan ökar i hela landet inbrott i skola, bibliotek och daghem.

Olika försök har gjorts att förklara varför inbrotten minskat i Stockholm. En förklaring skulle vara att brist på centralstimulerande medel tvingar narkotikamissbrukare att i stället använda alkohol. Det blir billigare och minskar behovet att finansiera missbruket med inbrott.

En märkbar nedgång i alkoholförsäljningen har inträffat 1977 och första halvåret 1978. Det behöver inte betyda att bruket har minskat. Egen tillverkning av alkohol kan tex ha blivit vanligare. En minskad total konsumtion behöver inte heller betyda minskat missbruk eftersom det inte är troligt att just missbrukare har dragit in på sin förbrukning. Alkoholmissbruk har många kopplingar till brottsligheten. Bl a påverkas avgjort benägenheten att begå våldsbrott.

Narkotikamissbruket är svårt att belysa med statistik. Sannolikt ändras inte omfattningen särskilt snabbt just nu. Heroinmissbruk tycks dock vara på väg att breda ut sig. Narkoti-

kans mest uppmärksammade koppling till brott gäller dels distributionen av giftet, dels den brottslighet som har till syfte att finansiera missbruk. Heroinmissbruket, som är betydligt dyrare än missbruk av tex amfetamin, kan befaras skapa större behov av reda pengar och medföra en förskjutning från stöld till rån.

Rättplåga i Malmö

Golvbrunnar och vattenlås av plast stoppar inte för råttor som vill in från kylan. Det har hälsovårdsnämnden i Malmö två aktuella bevis på efter den kalla vintern då råttor mer än vanligt dras till värmen i avloppsnäten, heter det i en artikel i *Kommunaktuellt* (8/79).

Det var efter klagomål från en hyresgäst om en vattenskada i taket som hälsovårdsnämnden fick kännedom om det ena fallet. Genom ca sex centimeters hål i golvbrunnen under ett badkar i våningen ovanför strömmade vatten ut i bjälklaget. Orsak: en råtta hade försökt ta sig in i bostaden via vattenlåset och gnagt hål i detta.

I det andra fallet rann det ut vatten i skåpet under diskbänken i en lägenhet. Även detta visade sig bero på ett hål efter rättangrepp i vattenlåset av plast.

På hälsovårdsnämnden i Malmö är man nu både förvånad och bekymrad över den här svagheten med plastmaterialet i bostäderna. Just i vattenlåsen är materialet extra tunt och risken för vattenskador störst. Ledningar av plast har dock betydligt tjockare gods.

– Närmast ska vi ta kontakt med statliga byggforskningsrådet och planverket för att informera om de här fallen, säger Knut Martinsson på nämndens allmänhygieniska avdelning.

— — —

Naturligtvis bör man skaffa bättre vattenlås. Men bör man inte också skärpa kampen mot råttorna? Internationella organ som WHO och FAO borde kanske utlysa ett råttutrotningsår. Utöver att råttorna är en pesthärd vällar de en stor del av jordens hunger genom att härja spannmålslager i u-länder.